

ALBATROSSEN OG SØMANDEN

Et kapitel af den maritime folkløse

Af

V. J. BRØNDEGAARD

Forfatteren, der vil være læserne bekendt fra talrige artikler i danske og udenlandske dagblade og tidskrifter, specielt på naturhistoriens og folklorens område, behandler her albatrossen og den rolle, den har spillet i sømandens tilværelse. Han påviser, at den gængse forestilling, at de døde skipperes sjæle bor i denne fugl, i virkeligheden ikke er ægte sømandstro, men går tilbage til et digt „The Ancient Mariner“ (1798) af den engelske digter Coleridge.

Zoologisk introduktion.

ALBATROSSERNE (Diomedeidae) hører til stormfuglenes orden og tæller ialt 14 arter, hvoraf langt de fleste holder til på den sydlige halvkugle. Undervejs gennem Atlanten er albatrosserne det første sikre tegn på at man nærmer sig Sydamerika. Hvor den største art, Vandrende albatros (*Diomedea exulans*), på den vestlige halvkugle er set eller fanget nord for Ækvator, har det i de fleste tilfælde sikkert drejet sig om fugle, der blev fanget i sydlige farvande og siden sluppet fri. Dronning Victoria af England skal engang have udlovet en høj ducør til den, som kunne bringe en levende albatros nord for Ækvator. Det lykkedes ikke.¹

Fjerdragten kan være brun, sort eller hvid; næbbet er gult, gråt, sort eller sort med gule eller blå striber, fødderne gullige, snavsethvide, grå eller sorte. – Følgende arter træffes hyppigst:²

Hvidhættet albatros – hvid, dog kan hoved, hals og en del af ryggen have et gråt anstrøg; ryg, vinger og hale gråbrun, næbbet gult eller gråt med gul

stribet og ved grunden af overnæbbet et tyndt sort bånd. Længden ca. 90 cm. I sydlige Atlanterhav.

Sortfodet albatros – næsten mørkebrun, kun hovedet lidt lysere. Udbredt over hele det nordlige Stillehav fra Amerikas vestkyst til Kina og Japan.

Lysrygget sodfarvet albatros – helt sortbrun med næsten sort hoved og hvid plet bag øjet; næbbet sortgråt med purpurrød plet på undernæbbet. Længde ca. 70 cm. Meget stort udbredelsesområde i den sydlige del af alle verdenshave. Den „albatros med hvide øjenbryn“, som blev set på Cook's første rejse i Det sydindiske Ocean, var sikkert denne art.

Laysan-albatros – næsten snehvid; ryg, vinger og halespids mørkt sodbrun, næbbet gråt. Længde ca. 80 cm, vingefang 90–100 cm. I det nordlige Stillehav, yngler på Hawaii-øgruppen.

Sortbrynet albatros – hvid med skifergrå ryg og hale, vingernes overside mørkt brunsort; en gråsort stribe gennem øjet og en smal sort stribe over næse-rodten. Næbbet gult med rødlig spids. Længde ca. 80 cm. Lever mellem 60° s. br. og Stenbukkenes vendekreds og er en af de almindeligste havfugle. Yngler på øer ved Kap Horn, Falklandsøerne m. fl.

Vandrende albatros – en af de største flyvende fugle; kropslængden kan være indtil 1.35 og vingefanget over 3 meter (det er opgivet til hele 4.20 m, men sikkert overdrevet, sml. nedenfor). Albatrossen par excellence er sædvanligvis renhvid bortset fra de sorte svingfjer; øjnene mørkebrune, næbbet rødligt med gul spids. Hjemmehørende i Sydatlanten, hvor den yngler på ensomme klippeøer og dér ofte iagttages i uhyre flokke.

Som den største havfugl er denne albatros altid sikker på stor opmærksomhed fra søfolkenes side og er blevet genstand for trosforestillinger, der omtales i et senere afsnit.

Alle „landkrabber“ har hørt eller læst om albatrossen, men kun de færreste har selv set den; de véd faktisk kun, at fuglen holder til langt ude over oceanet og er en mesterflyver. Men den, som af selvsyn kender albatrossens udseende og adfærd, glemmer det aldrig og vil ikke kunne forveksle den med nogen anden „stormfugl“. Der er noget værdigt, ja majestætisk over denne ensomme svæveflyver – en næsten guddommelig nimbus omgiver dens suveræne beherskelse af lufthavet.

En stor part af albatrossens liv foregår i luften, glidende over bølgene tilsyneladende uden at bevæge de smalle spidse vinger en eneste gang. Ligesom måger o. a. søfugle har den lært at udnytte termikken over en damper i fart og kan „hænge“ over dens agterdæk i timevis, medens den med sine store mørke øjne opmærksomt følger alt, hvad

Albatrossen som motiv på frimærker. Foroven: vandrende albatros (franske besiddelser i Australien og Antarktis 1960). Forneden: gulnæset albatros (Tristan da Cunha 1954) og sodgrå albatros (franske besiddelser 1959). –
Fra dr. phil. Ingvald Lieberkinds samling.

The albatross as philatelic motif.

der foregår om bord. Hovedet drejes snart til højre og snart til venstre eller nedefter – omtrent som når en pilot læner sig ud af cockpit'et på sin maskine. Ikke sjældent kommer albatrossen skibets vindside så nær, at man kunne gribe den ved at strække hånden ud. Som oftest stiger fuglen i en spids vinkel mod vinden, går så ind i en stor cirkel med den ene vinge pegende opad og den anden nedad, for at slutte med et hurtigt styrtdyk i vindretningen.

Det er en almindelig opfattelse, at albatrossen kan følge det samme skib døgn efter døgn over tusinder af sømil. Dette lader sig dog kun gøre i en frisk brise; flover vinden af, begynder fuglen oftere at baske med vingerne og sækker agterud. Den opmærksomme iagttager vil

desuden opdage, at de enkelte fugle i flokken af og til udskiftes; flokkens tal skifter daglig, og som regel er der færrest om morgenen, flest om aftenen.

Men lige så stolt og elegant albatrossen svæver i blæst over havet og skibet, ligeså ubehjælpsomt, ja klodset opfører den sig, når den havner på dækket. Her kan den knapt nok gå eller stå og ikke lette ved egen vingekraft; den bliver „søsyg“ og kaster op (sml. s. 136 f.).

„En af de dejligste fugle i verden“, erklærer den engelske zoolog J. H. Sorensen³ og fortsætter: „I flugten over havet kan den forveksles med stormfuglen, som den dog med sin lettere kropsbygning uden vanskelighed skelnes fra; desuden har albatrossen en mere glidende flugt, og det mørke næb og båndet af hvide fjer omkring øjnene giver fuglen et komisk udseende. Albatrossen er rimeligvis over for mennesker den mest venligtsindede og tillidsfulde søfugl, men måske er det rigtigt, hvad der siges, at albatrossen snarere må betegnes som dum. Jeg foretrækker at kalde den rolig og frygtløs, ikke mindst i betragtning af dens kontakt med de værste sider af menneskets natur“. –

I hvert fald er albatrossen ikke genstand for samme umiddelbare sympati fra søfolks side som f. eks. mågerne. Denne fugl er en af de få ting i naturen, som sømanden har respekt for. Til den instinktive frygt bidrager sikkert de store stirrende øjne og den fart, sikkerhed, grådighed og kraft, hvormed den vældige fugl slår ned for med sit drabelige næb at gribe alt, hvad der flyder i overfladen – levende som dødt. Føden består mest af blæksprutter, krebsdyr og fisk. Albatrossen kan godt virke helt uhyggelig og mystisk med sit skarpe blik og mægtige vingefang, hvis dimensioner dog ofte overdrives; det største hidtil målte var på 3.45 meter.

Mange søfolk tror stadig, at albatrossen aldrig søger ind over land, at den sover svævende i luften, at hunnen udruger sit eneste æg på hannens ryg under flugten, og at en albatros kan blive 1000 år gammel ligesom papegøjen.⁴ Det er rigtigt, at albatrossen mest krydser over åbent hav, men i yngletiden søger den dog ind på en klippeø.

Varsel-, sjæle- og tabufugl.

I den maritime folkløse blandes albatrosser og stormfugle ofte sammen, og det kan i optegnelserne ofte være svært eller umuligt at afgøre, hvilken gruppe fugle der er ment. Begge varsler storm med deres tilsynekomst; er et uvejr i anmarch, søger de til skibet: „når stormfuglen eller *bløpeter* (Blue Peter?) flyver skrigende over havet, lægger sømanden til land, da bliver det uvejr“⁵ (jnf. s. 125). Under stormvejr ses kun en enkelt albatros svævende frem og tilbage over skibet, men efter stormen en hel sværm. Albatrossen kunne også bringe tåge.⁶ På højde med Kap det gode Håb 1851: Albatrosserne var de bedste vejrprofeter, idet de mod storm samlede sig over kølvandet og grådigt slugte alt, hvad der blev kastet over bord.⁷

Hvad bliver der af de druknede søfolk? – Havet ruger tavs over sine hemmeligheder og ifølge Bibelen (Johannes Aabenbaring 20,13) vil de døde søfolk først på den yderste dag blive givet tilbage fra havet. Ved Nordsøens tyske kyster hedder det, at de omkomne bor som spøgelser i vrage på havets bund.⁸

En almindelig maritim overtro, i hvert fald på den vestlige halvkugle, har sat albatrossen i forbindelse med de døde sømænd. Og hvilken anden fugl er vel mere egnet til at bære sømandens sjæl end netop denne smukke og stolte fugl, hvis hjem (rede) er på landjorden, men som mest opholder sig til søs? Som vi senere skal erfare, har adskillige andre fugle spillet en rolle i troen på sjælevandringen – og længe før den blev knyttet til albatrossen. Men næppe nogen anden af det åbne havs fugle egner sig bedre til at danne udgangspunkt for denne tro end albatrossen, som mil efter mil svæver over skibets hæk, tilsyneladende stærkt interesseret i kammeraternes virke om bord.

I sejskibenes tid kunne kaptajner, der altid havde lykkelig overfart, blive sat i forbindelse med djævelske magter, som lod ham råde over vind og vand; efter døden blev de hentet af klabautermanden. Mest var der dog tale om kaptajner, der førte et ukristeligt levned eller var umenneskeligt hårde mod besætningen; efter døden skulle sådanne skippere flakke hvileløse omkring som albatrosser.

„Disse gamle, forhædede, ugudelige og forlængst druknede skipere, som i levende live kun hundsede med og sultede deres folk og svor sig selv rundt om „Verdens ende“ eller til evig forbandelse – de flyver nu omkring i albatrossernes skikkelse, følger hvileløst skibenes kølvand og er dømt til altid selv at skribe på mad. Dette er straffen“ (ved Kap Horn i 1890'erne).⁹

St. Peter og Fanden stredes engang om de døde sjæles anbringelse og kunne ikke blive enige om skippernes skæbne. St. Peter troede ikke, at Vorherre ville have deres sjæl ind i sin himmel, fordi de altid havde bespottet ham, medens Fanden erklærede, at siden de havde haft det så hårdt i levende live, nænnede Gud sikkert ikke at lade dem havne i helvede. Man blev så enige om et kompromis: skippernes sjæle skulle fare i albatrossen. Og derfor flyver de nu rundt dernede i Sydhavet, har det godt og bruger ingen ugudelige ord.¹⁰

Søfolk tror (1886), at de store sorte fugle, som ses ved Kap Horn, er sjæle af gamle kaptajner, der var hårde ved deres folk og druknede dér.¹¹ De store sorte fugle, som ofte ses i Sydhavet, er sjæle af forliste kaptajner, der forbandede Gud. Efter døden blev de omskabt til albatrosser og må som disse fugle sone deres synder. Når de slås indbyrdes, er det om andre søfolk, som de vil tage med sig; fuglenes tilsynkomst regnes derfor som et varsel om en matros' død. De fordømte kaptajner kan imidlertid ikke nøjes med at hente nogen af skibets besætning – de driller også matroserne ved f. eks. at hale i linen netop som torsken vil bide på kroen (1897).¹²

Visse fugle, der træffes over åbent hav, er sjæle af kaptajner i sunkne skibe; de skal som straf flakke omkring til dommedag – hedder det blandt portugisiske,¹³ franske¹⁴ og engelske fiskere.¹⁵ De forvandlede kaptajner skrigger så længe, til deres lig er fundet og de har fået en kristen begravelse på land (Frankrig).¹⁶

På en svensk bark blev en mand sendt op i den læ rå. Her nærmede en albatros sig til et par fods afstand og betragtede ham med et frygtindgydende blik. Selv om råen svingede frem og tilbage, fulgte fuglen med og ganske nær. „Det var let at se, at den rummede sjælen af en eller anden gammel kaptajn, og at han nu mønstrede, om manden

Sjæleflugt svævende over Ani's mumie. Ægyptisk fremstilling fra 19. dynasti (ca. 1200 f. Kr.) i papyrus i British Museum. – Efter E. A. Armstrong: *The Folklore of Birds* (1958).

Soul-bird hovering over the mummy of Ani. Egyptian, ab. 1200 B. C.

gjorde sit job all right“. Albatrossen fløj først bort, da sejlet var suret fast (ca. 1920).¹⁷

Kaptajn Rasch, som førte barken „Henriette“ af Hamburg, var berømt og berygtet som „Düwel von Hamburg“ – en hård skipper, der sjældent kunne få folk til sit skib. På den sidste rejse (1909) døde han, og ved Kap Horn, som han så ofte havde rundet med rå eder og forbandelser, lod man ham gå udenbords i den store sømandsgrav.¹⁸ – Følgende hændelse på det danske skib „Elvira“ ca. 1900 betød vel en dulgt advarsel: Mandskabet sendte kaptajnen to hvide albatros-fjer som tegn på deres utilfredshed med, at han ikke lod sætte alle sejl, så man hurtigere nåede hjem.¹⁹

Men sejlskibenes folk mente også, at der i hver albatros (eller stormfugl) bor en druknet sailors sjæl. „Vi hilste dem (albatrosserne) med et ‘Gud være med jer’, for vi vidste, at disse fugle i virkeligheden er

de sømænds sjæle, der fandt deres grav i havet“ (ved Kap Horn begyndelsen af 1900-tallet).²⁰ Det kunne være sjælen af en matros, der døde på havet under bøn,¹² eller fuglen fulgte efter skibene for at finde en kammerat, der ville gå i forbøn for ham (Frankrig).¹⁴ Efter en anden tradition er det djævfugle, som flyver over de forsvundnes lig.¹⁵ (sml. navne s. 134).

I hvor høj grad specielt albatrossens skarpe blik kan have stimuleret overtroen, viser følgende episode :

Kaptajnen på det tyske skib „Pamir“ fortæller om sin første tur rundt Kap Horn, at han foretog den kort efter en vens sporløse forsvinden med sit lille skib i Nordsøen. Ved Kap så kaptajnen en albatros for første gang i sit liv. Den kom helt hen til skibet og stirrede på ham med hårde øjne. Da syntes han, at øjnene lignede vennens og troede selv på, at alle søfolk lever videre i en albatros' skikkelse.²¹

En mand var faldet over bord og druknet. Dagen efter skød man en albatros, og da fuglen faldt ned på dækket og blev undersøgt, var alle enige om, at „ansigtstrækkene“ nøjagtigt lignede den døde kammerats.²²

Matrosen Hermann står og betragter albatrossens fænomene flyvesikkerhed og udbryder : „Se, hvad han gør – han kigger på gårdinger og givtove for at se, om de alle er klar til at blive halet, og det skulle ikke undre mig, om vi skal opgive råsejlet i en fart før den næste vindbyge ; sådan går det altid. Jeg spekulerer på, hvor længe det mon er siden *han* faldt over bord“.²³

Det kan herefter ikke undre, at drabet af en albatros (og andre stormfugle) blev og bliver betragtet som en forbrydelse, der resulterede i dårligt vejr, høj sø, ulykkelig rejse etc. Den, som dræbte fuglen, risikerede at den eller rettere sømandens sjæl søgte hævn over ham.

Til og med 1700-tallet synes albatrossen ikke at have været almindeligt opfattet som en ulykkesfugl. George Shelvocke beretter intet om sjæletroen i sin skildring af verdensomsejlingen med „Speedwell“ (1200 t, 106 mand). Han fortæller, hvordan skibet oktober 1719 i Sydhavet flere døgn uophørligt overdænges med sne, hagl og regn – man så ikke en fisk, ingen fugl – „undtagen en trøstesløs, sort albatros,

der fulgte os adskillige dage, kredsende over skibet, som var den faret vild. Hartley (min førstestyrmand) mente i et anfald af ondt lune, at denne fugl, der uafbrudt svævede over skibet, efter farven at dømme måtte være et ondt varsel. Det, som – tror jeg – navnlig bestyrkede ham i denne overtro, var en fortsat serie voldsomme modvinde, der havde plaget os lige siden vi kom til dette hav. Hvorom alting er : efter nogle mislykkede forsøg skød han albatrossen, uden (måske) at tvivle på, at vi herefter skulle få gunstig vind“. ²⁴

Shelvocke nævner intet om hverken gode eller onde følger af drabet . . . „Speedwell“ fortsætter blot rejsen.

En anden berømt søfarer, kaptajn James Cook, fortæller godt et halvt århundrede senere, hvordan nogle albatrosser og stormfugle blev skudt på færden til Sydpolen (og videre jorden rundt) 1775, og at deres kød var meget velkomment “as a necessary treat for our table”. ²⁵ En så erfaren sømand som Cook ville, om han havde kendt overtroen om albatrossen som ulykkes- og sjælefugl, aldrig have tilladt en sådan udfordring til mandskabets moral.

Fra endnu en verdensomrejse (1856) beretter Wm. Scoresby, ²⁶ at der blev skudt et stort antal af de albatrosser, som fulgte hans skib „Royal Charter“ ; andre blev fanget med lokkemad i en line. Scoresby selv betegner det som „en grusom sport . . . der synes at være meget brugt i mange skibe . . . som rejser til Australien og andre vigtige steder på de sydlige breddegrader“. Da han protesterede mod massemyrderiet, hørte han undskyldninger som „det er jo kun vilde fugle“ eller „de angriber mennesker, såsnart de kan få lejlighed til det“. Man fortalte, at en dreng engang faldt over bord og øjeblikkeligt blev angrebet af albatrosser, der hakkede ham til blods med næbbet og gennemhullede hans kranium, før man fik sat en båd i vandet og bjerget ham – „derfor er det sikrere at skyde dem!“ Hertil indvendte Scoresby, at selv om hunde kan finde på at bide mennesker, så kan det dog ikke retfærdiggøre, at samtlige hunde slås ihjel . . .

I slutningen af 1800-tallet oplyser en sejlmager, at der på en engelsk fuldrigger rundt Kap Horn fangedes og dræbtes et par albatrosser. Kort efter faldt to af besætningsmedlemmerne over bord. Der blev

straks sat en båd ud, men den ene mand druknede, den anden sloges med kniven i næven mod fuglene. „Vi måtte bogstavelig talt rive ham fra dem. Øjnene havde de taget – de er altid det første. Han var blevet vanvittig . . .“²⁷

Falder en mand udenbords, nytter det ikke, at han kan svømme – siger man; albatrosserne kaster sig straks over ham, stikker hans øjne ud og hugger dernæst fingrene af ham. Ved en bestemt lejlighed skød man med pistol på den angribende fugl, men kuglerne prellede af mod dens tykke fjerdragt.²⁸ Blandt sydfynske søfolk er hørt, at hvis man dræber en albatros, vil dens artsfæller hugge én ihjel, hvis man siden falder over bord.²⁹

De fleste beretninger herom er dog sikkert stærkt overdrevne. J. F. Green så en albatros slå ned på en matros, der var faldet i vandet. Manden greb resolut fuglen i nakken og druknede den, hvorefter han brugte liget som redningskrans, indtil han blev halet op.³⁰

De næste tre optegnelser stammer alle fra før 1900:

Barken „Dorothea“ lå en hel måned ved Kap Horn og kunne ikke komme rundt. Om bord gik snakken, at skibet var dømt til forlis, fordi en svensk matros i fuldskab havde skudt en albatros. Også kaptajnen bandede og svor over den elendige svensker. Skibet forliste da også, kun et par mand blev reddet.³¹

En bark af Glasgow undervejs 1899 fra San Francisko til Europa lå ligeledes i vindstille i Sydatlanten, og en gammel søulk sagde, at det var følgen af at have fanget og spist en albatros.³²

Ombord på den skotske bark „Southern Cross“ havde man ved Kap Horn dræbt og spist en albatros. Sejlmageren rystede på hovedet og sagde: Det går aldrig godt – så sandt som jeg er sejlmager kræver albatrossen liv for liv; hans blod kommer over os, han kræver sit igen! – Fuglens skrig tydes her som „Liv for liv!“ Det ender med, at sejlmageren selv skylles over bord.³³

Norsk bark i Stillehavet primo 1900-tallet:

„En dag fangede vi en albatros, som jo er Stillehavets ulykkesfugl, og vi var allesammen uhyggelig til mode ved det. Men vi var også halvt afsindige af sult og slagtede den dag ialt seks albatrosser, som

kokken fik“. Samme aften blev det en forrygende orkan, en af besætningen skylledes over bord, og da man satte en redningsbåd ud, var den læk. Yderligere fem mand druknede – således tog havet en mand for hver albatros.³⁴

Et fransk ekspeditionsskib måtte endog gå ind til en sydafrikansk havn for med en religiøs ceremoni at blive „renset“ for den forbandede, som mandskabet mente hvilede over skibet, efter at en albatros var blevet fanget (til videnskabeligt formål) ; lige siden var skibet forfulgt af uheld, påstod man.³⁵

Det engelske fragtskib „Calpean Star“ (1200 t, 62 mand) havde i South Georgia foruden stykgods lastet nogle levende dyr til en zoologisk have i Europa, bl. a. en vandre-albatros. Undervejs mod Europa rådede der en trykket stemning. Og det blev ikke bedre, da albatrossen døde i sit bur kort før ankomsten til Liverpool – efter sigende fordi en matros havde fodret den med en hot-dog. Den sandsynligste forklaring er, at albatrossen ikke kan holdes i fangenskab i længere tid.

Så snart det rygtedes, at fuglen var død, hævdede besætningen, at forskellige uheld på rejsen måtte skyldes dens tilstedeværelse. Hele mandskabet trådte i strejke. Det vakte opsigt, selv i England, hvor man ellers er vant til arbejdsnedlæggelser, og både besætningsmedlemmer og kaptajn blev interviewet til radio og fjernsyn. Førstnævnte erklærede enstemmigt, at albatrossen var skyld i alle deres genvordigheder og aldrig skulle have været taget med på rejsen. Kaptajnen på sin side forsikrede, at fuglen uden hans vidende og vilje var kommet om bord, at han straks han erfarede det meget beklagede fejlen, og at den ikke ville blive gentaget.

Imidlertid krævede flere af matroserne at blive afmønstret. Dette nægtede rederiet, som forlangte, at folkene fortsatte til Oslo. Først da fagforeningen havde afsagt en kendelse herom indvilligede de i at fortsætte.³⁶ – Så stor en magt har albatros-troen endnu over sindene.

Kun i ét tilfælde omtales en hjælpsom albatros og det endda kun indirekte.

Den 18. september 1887 fandt nogle drenge ved Fremantle (vest-

lige Australien) en halvdød albatros, som om halsen bar en metalstrimmel, åbenbart skåret ud af en konservesdåse og med et spidst instrument forsynet med følgende tekst:

Treize naufrages sont refugés sur les Iles Crozet. Au secours pour l'amour de Dieu. 4 août 1887.

(Tretten skibsbrudne har søgt tilflugt på Crozet-øerne. Hjælp os for Guds kærligheds skyld).

Metalstrimlen blev sendt til de maritime myndigheder, som fastslog, at et fransk skib „Tamaris“ var forsvundet nogen tid forinden i farvandet ca. 900 miles sydøst for Kap det gode Håb. Herfra havde fuglen åbenbart fulgt et andet skib til Australien; med den snærende halskrave kunne den ikke nedsvælge sin naturlige føde og var henvist til at leve af udkastet kabysaffald.

Da en hjælpeekspedition nåede til Crozet-øerne med orlogsskibet „Meurthe“, fandt man kun et næsten tomt depot og den besked, at de skibsbrudne var draget videre til en anden ø, hvor der også fandtes et depot. Der blev aldrig fundet flere spor af dem. – „Var albatrossen mon en druknet sømand, som ville redde sine kammerater fra at dele hans sørgelige skæbne?“³⁷

Andre maritime sjælefugle.

At døde menneskers sjæl i kortere eller længere tid opholder sig det sted, hvor døden indtraf, er en meget gammel og geografisk vidt udbredt tro. De levende kan vente både ondt og godt (men mest ondt) fra „åndernes“ side, hvorfor det gælder om at stå på god fod med dem.

Fra de ældste kultursamfund har man endvidere i fuglene set såvel varslende budbringere fra overjordiske magter som bosteder for døde menneskers sjæl eller ånd. Den kristne engletro skriver sig herfra. Hos naturfolkene er disse forestillinger stadig meget befæstet. En stor part af de såkaldte forvandlingssagn beror på, at menneskets sjæl efter døden (eller en forbandelse) fører en selvstændig tilværelse som et bevinget væsen, oftest en fugl. Karaktertræk ved de pågældende mennesker går igen: jomfruer lever videre som renhvide svaner, forbry-

Den græske sagnheltinde Procris's død. Idet hun drager sit sidste suk, forlader en sjælefugl hendes bryst. Fremstilling på græsk vase fra ca. 440 f. Kr. i British Museum. – Efter Armstrong: Folklore of Birds.

*Death of the Greek heroine Procris; the soul-bird leaving her corpse.
Greek, ab. 440 B. C.*

dere som f. eks. natravne. Visse arter, der på forskellig måde gjorde sig særlig bemærket (ved hurtig flugt, styrke, lyde der kunne minde om menneskets stemme, gråd og latter) inspirerede fantasien til metafysiske tolkninger og resulterede i forestillinger om sjælelige kontakter mellem fugl og menneske eller mellem dyr og højere magter.³⁸

I Hellas mente man, at vindens dæmoner var afdødes sjæle, som i uvejrløse dage afsted sammen med underverdenens gudinde Hekate (den mytiske oprindelse til sagnet om kong Volmers jagt, når trækfuglene med fjerne skrig drager over landet); til sine tider svæver hvileløse sjæle omkring deres forhenværende bolig, dødssted eller gravplads. Blev sjælen forløst af en krop dræbt ved vold, er den siden misundelig eller hævngherrig på de endnu levende; uden medlidenhed forfølger den sin morder.

De gamle ægypteres hieroglyftegn for sjæl var en fugl. I det antikke Grækenland fløj de afdødes sjæle som ørne mod himlen. Plinius fortæller, at Aristeus' sjæl blev set flyvende som en ravn fra hans mund, og f. eks. Boronas-stammen (Brasilien) tror, at menneskets sjæl fjerner sig fra kroppen som en fugl, når man drømmer. Irsk folketro siger, at ufødte børn flyver som fugle i rummet, indtil de kan blive døbt af Gud på den yderste dag.³⁹

Gennem middelalderen og til det 16. eller 17. århundrede er der kun sparsomme oplysninger om fuglenes folklore; når maritime sjælefugle nævnes er det som regel kun, hvor forfatteren selv interesserer sig for sagen. Imidlertid står albatros-troen (varsler, sjælevandring, tabu) ikke alene, men har mange træk fælles med forestillinger knyttet til almindelige havfugle på den *nordlige* halvkugle. Alt tyder således på, at sidstnævnte er de primære, og at albatros-troen har lånt stof herfra.

Alle sø- og havfugle er onde menneskers sjæl, fordømt til evig omflakken (Belgien),⁴⁰ eller onde ånder og hekse (Italien).⁴¹

Engelske og irske fiskere har troet, at mågerne huser døde kollegers sjæl, men man talte sjældent om det.⁴² I Sutherland (NV. Skotland) udpeges havmågerne som de dødes bevingede sjæl, og det varsler ulykke at se tre måger flyve sammen hen over skibet.⁴³ Normandiets søfarende betragtede (medio 1800-tallet) mågerne som havets herskende ånder. Når mændene er ude på havet, samles kvinderne klædt i højtidsdragt på de stejle klipper ved kysten, og med håret flagrende for vinden strækker de armene ud og synger: *Goëlands, goëlands! ramenez-nous nos maris et nos amans!* (Måger, måger! bring os vore

mænd og kærester tilbage!).⁴⁴ Sine steder sagde man, at gode søfolks sjæl bor i hvide og ondes i sorte måger; på Østersøens vestlige kyster er mågerne tidligere umoralske og derfor forbandede nonner.⁴⁵ Overalt har man advaret mod at skyde måger – drabet bragte ulykke eller dårligt vejr.

Ved Bosporus ses (1893) en slags grå måger (albatros eller stormsvale?), der strejfer hen over bølgerne uden at hvile sig. Matroserne kalder dem sjæle, som pines i skærsilden (*âmes en peine*) og påstår, at de stammer fra kaptajner, der var umenneskeligt hårde ved besætningen og derfor af Gud blev dømt til at strejfe hvileløse omkring til dommedag.⁴⁶

Nogle små fugle, der træffes på åbent hav og som om natten udstøder lange jamrende skrig, kaldes af overtroiske matroser *âmes des maîtres*; det skal være kaptajner fra forliste skibe, og de skriger så længe, til deres lig er skyllet i land og de har fået kristen begravelse.⁴⁷

Stormsvalen eller „Petersfuglen“ er eller har været ildeset af søfolk, fordi den varsler storm; de ser i denne fugl inkarnationen af alt ondt, der kan ramme en sømand i Sydhavet, og ved Kap det gode Håb kaldes en hyppig art af engelske marinere *witch*, ‘heks’.⁴⁸ Om bakkessvalen hedder det i Tyskland, at det skal være en rig købmands sjæl; han lod sit skib forlise på åbent hav for at hæve assurance – derfor flyver fuglen nu altid omkring langs kysten, uroligt spejdende og ventende på, at overlevende fra forliset skal dukke op og røbe hans forbrydelse.⁴⁹

En irsk legende fortæller om Lir’s datter Fionnuala, at hun blev forvandlet til en svane og forbandet til at vandre i søer og floder indtil Kristi genkomst.⁵⁰ Iøvrigt opfattes søfolks møde med en svane som et lykkeligt varsel (men modsat på landjorden); svanerne er skippernes skytsånder, de anråbes i storm og fare.⁵¹

Blandt engelske fiskere er hørt, at et druknet menneske vender tilbage som en havsule.⁵² Fiskere i Bretagne mener, at stormfuglen er skabt om sjælen af en forhekset kaptajn, der var ond mod folkene og til straf må flyve evigt over havet. Andre siger, at det er sjælen af

en druknet sømand, eller fuglen er sendt fra helvede som en *devil's-bird*, der kredser og svæver skadefro over ligene fra skibsforslis.⁵³ Moslims tror, at stormdykkerne bebos af fordømtes sjæl – vel på grund af fuglens mørke fjerdragt og urolige færd.⁵⁴

Den gamle Sømand (The Ancient Mariner).

Medens der siden oldtiden blev knyttet forestillinger om sjælevandring til en række fugle, synes den analoge tro om albatrossen at være af ny dato. Den nævnes således ikke af Shakespeare, hvis værker er en guldgrube for folkloristiske oplysninger. Havde digteren kendt albatros-troen, ville han sikkert have brugt motivet i f. eks. „Stormen“ (1611). Og som vi har erfaret af det foregående blev albatrossen lige til 1800 og endnu nærmere vor tid betragtet som enhver anden søfugl, der uden betænkning kunne dræbes, hvor lejligheden bød sig. I 1880'erne og 90'erne var det på dybvandssejlerne meget almindeligt, at besætningen i ledige stunder morede sig med at skyde og fange disse fugle (jnf. s. 134 ff.).⁵⁵ Det er også påfaldende, at en tilsvarende sjæletro ikke er knyttet til f. eks. fregatfuglen, hvis geografiske tilholdssted, størrelse og adfærd har flere lighedspunkter med albatrosserne.

Man får derfor mistanke om, at albatros-troen ikke er ægte, d. v. s. sprunget spontant frem af søfolks egen tankeverden, men blev formuleret fra ikke-maritim side. Og faktisk forholder det sig sådan. Ophavsmanden er efter alt at dømme den engelske digter Samuel Taylor Coleridge (1772–1834), som i sit berømte digt *The Ancient Mariner* (1798) lader drabet af en albatros være skæbnebestemmende for en sømand.

Vi kender de nærmere omstændigheder ved digtets tilblivelse, og de viser, at valget af denne fugl skete ret tilfældigt.⁵⁶

Sammen med vennen og kollegaen Wm. Wordsworth udgav Coleridge i 1798 digtsamlingen *Lyrical Ballads*, et grundlæggende værk i engelsk romantik, med bl. a. sangen om Den gamle Sømand. Wordsworth oplyste længe efter (1843) om forhistorien:

Portræt af den engelske digter Samuel Taylor Coleridge, der i sit digt *The Ancient Mariner* (1798) første gang fremsatte den tanke, at albatrosserne var døde sømænds sjæle. – Efter Lawrence Hanson: *The Life of S. T. Coleridge* (London 1938).

Portrait of the poet Samuel Coleridge who in his poem "The Ancient Mariner", 1798, claimed that albatrosses were the souls of dead seamen.

„I foråret 1798 [i virkeligheden efteråret 1797] startede mr. Coleridge, min søster og jeg fra Alfoxden [Somerset] ret sent om eftermiddagen i den hensigt at besøge Linton og Valley of Stones i nærheden. Og da vor samlede indtægt var meget ringe, besluttede vi at tjene til turen ved at skrive et digt . . .

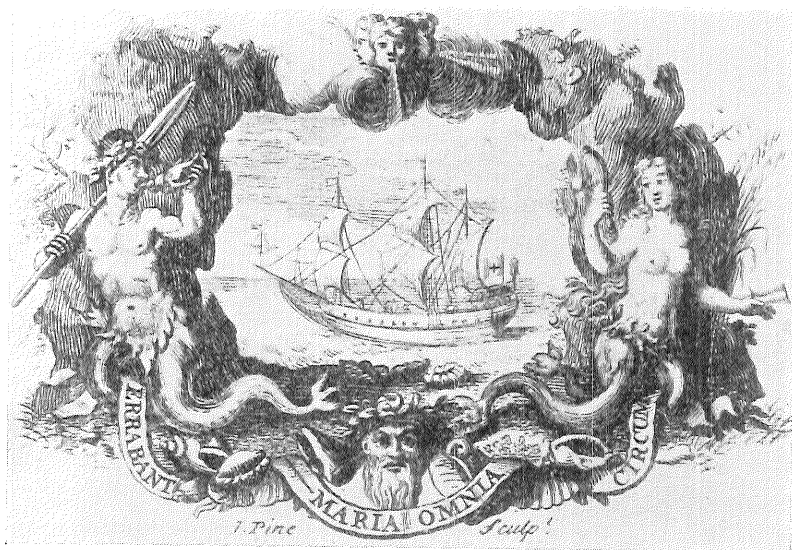
Vi brød altså op og drog langs Quantock Hills mod Watchet; og på denne spadseretur planlagdes digtet *The Ancient Mariner*, baseret på en drøm, som mr. Coleridge's ven mr. Cruikshank havde fortalt ham. Størsteparten af digtet var mr. Coleridge's opfindelse, men visse dele digtede jeg selv til – således, at der måtte indføjes en eller anden forbrydelse, som den gamle sømand . . . begik, og hvis følger han siden kom til at lide under, samt sømandens egne vandringer. I Shelvocke's „*Voyages*“ [her cit. s. 118 f.] havde jeg en dag eller to i forvejen læst, at når man rundede Kap Horn, så man hyppigt albatrosser, den største slags havfugle på disse breddegrader. ‘Lad os forudsætte’, sagde jeg, ‘at du under passagen af Sydhavet lader ham skyde en af disse fugle, og at skytsånderne i dette område pønser på at hævne forbrydelsen’.

Idéen blev anerkendt som egnet til formålet og benyttet straks efter. Jeg forestillede mig iøvrigt, at skibet blev styret af døde mænd, men husker ellers ikke, at jeg havde andet og mere at gøre med udkastet til digtet.“⁵⁷

Ifølge Coleridge var det på forhånd aftalt, at „mine bestræbelser skulle gælde personerne, det overnaturlige eller i hvert fald romantiske, medens mr. Wordsworth på sin side skulle behandle velkendte ting på en ny og attraktiv måde.“⁵⁸ Også dette blev nedskrevet adskillige år senere og rekapitulerer næppe helt korrekt, hvad der skete hin efterårsdag.

Takket være sin store sprogkunst og hele drømmende fantasi (som vel for en del må tilskrives hang til opium) skabte Coleridge med det lange digt et mesterværk i engelsk litteratur – uden at ane, hvilken uventet og varig virkning det siden skulle få.

Det var altså Shelvocke's rejsebeskrivelse 1726 (og senere udgaver), der bragte albatrossen ind i billedet. Men han nævner den ikke som

Titelvignet i George Shelvocke: *A Voyage Round the World* (1726). Bogen beretter om de store søfugle ved Kap Horn og gav Coleridge ideen til hans digt *The Ancient Mariner*. — Stik af J. Pine.

Title vignette from Shelvocke's "Voyage", 1726, in which he tells about the big seabirds near Cape Horn.

sjælefugl eller at det skulle være skæbnesvangert at dræbe den. Dette er Coleridge's eller Wordsworth's opfindelse.

Coleridge, som var meget belæst og stærkt inspireret af tysk romantik, kan dog også have hentet idéen andetsteds, således fra Gottfried Bürger's *Der wilde Jäger*, som i Scott's oversættelse kom på engelsk 1796. I dette digt må en ugudelig adelsmand jage hvileløs omkring som straf for dyrplageri. *The Ancient Mariner* har endvidere stor lighed med Peter Longueville's *The Hermit* – „Eremitten, eller Mr. Philip Quarll, en Englænders eksemPELLøse Lidelser og forbavsende Eventyr på en ubeboet Ø i Sydhavet“. Bogen kom mellem 1727 og 1800 i 13 udgaver, og handlingen er kort resumeret:

Matrosen Quarll er om bord på et skib, hvis besætning har skudt en smuk fugl for tidsfordriv. Skibet går ned i en orkan, efter forliset

svømmer han i land på en ø ved Meksikos vestkyst. Da ligene af hans fyrrer kammerater skyller op på revene og af tidevandet atter føres til havs, misunder han dem deres frihed for videre farer og dødsskræk. Efter sin egen „opstandelse fra et vådt helvede“ græder han ved tanken om, at hans frelse alene skyldes deres død og tabet af „det ulykkelige skib“. Forliset sonede brøden.

Quarll tilbringer et halvt århundrede på øen. Og skønt sulten væg-
rer han sig ved med bue og pil at skyde „en svanelignende fugl“, selv om den æder de fisk han selv lever af. Omsider bliver han fundet af en købmand, og undervejs tilbage mod civilisationen fortæller den gamle sømand sin mærkelige historie.

Coleridge's albatros minder desuden stærkt om hans eget digt *The Raven* 1797; her hævner raven, at en eg fældes, så dens mage og unger dræbes, med skibbrud og hele besætningens druknedød.

I Den gamle Sømand bliver albatrossen mødt af mandskabet med glæde og gæstfrihed, når den dagligt kommer *for food and play*:

Tilslidst mod os en albatros
i snefoget kom helt nær;
vi bød den velkommen i Guds navn
som en medkristen god og kær.

Den kost, vi bød den, skønt uvant den nød
og kredsede og kredsede om.
Med tordnende brag brast isen i kvag,
men styrmanden styrede skuden,
så uskadt igennem vi kom.

Og agterind stod en søndenvind god,
albatrossen fulgte os tro.
Til leg og til æde den kom tilstede
ved mandskabets muntre hallo.⁵⁹

Skibets forsyninger er rigelige og sult derfor ingen undskyldning for at skyde fuglen – drabet bliver således en helligbrøde over for Guds skabning. Meget taler for, at Coleridge med en dybsindig parabel ville ikke blot indskærpe kærligheden til dyrene, men også til Gud.

Efter drabet henfalder sømanden til overtroiske spekulationer om følgerne. Han forestiller sig, at albatrossen tilhører Kristi broderskab :

As if it had been a Christian soul
we hailed it in God's name.

Ved at dræbe fuglen har han sat sig uden for naturen, brudt livets ukrænkelighed. Hidtil forløb skibets rejse planmæssigt, men da det kommer ind i Stillehavet, lægger vinden sig – sejlene hænger slappe i dagevis, mens sult, tørst og frygt hærger besætningen. Nogle dør og sænkes i havet. Nu udpeges den skyldige :

„Du gamle sømand! Gud fri dig vel
fra de djævlø, der plager din sjæl!
Hvi stirrer du så?“ „Med min armbrøst
jeg skød albatrossen ihjel!“

Og jeg havde øvet en helvedes dåd,
derfor måtte alle lide,
thi alle sagde, jeg fuglen nedlagde,
som skaffed os børen hin blide –
„Usling, de råbte, den fugl at dræbe,
som gav os børen hin blide“.

De ophidsede kammerater hænger den døde fugl om hans hals :

I stedet for korset jeg albatrossen
runt om halsen fik . . .

og ønsker ham på havets bund; men med dette ønske dømmer de sig selv og gør sig delagtige i forbrydelsen.

Først da den gamle sømand mod digtets slutning, efter fuldendt bod, angrer sin synd og beder om tilgivelse, bliver han fri – fuglen falder fra hans nakke, synker „som bly i havet“ og piner ham ikke mere.

I førsteudgaven 1798 havde digtet følgende forord eller resumé (argument) :

Hvordan et skib efter at have passeret Ækvator blev drevet af storm til det kolde land ved Sydpolen, og hvorledes det herfra fortsatte rejsen til de tropiske breddegrader i Det store stille Ocean, om de mærkelige ting, der hændte, og på hvilken måde Den gamle Sømand kom tilbage til sit eget land.

Udgaven 1800, 1802 og 1805 :

Hvordan et skib først sejlede til Ækvator, blev drevet af storm til det kolde land ved Sydpolen, hvordan Den gamle Sømand, grusomt og med foragt for barmhjertighedens love, dræbte en havfugl, hvorledes han blev fulgt af mange besynderlige straffe og på hvilken måde han kom tilbage til sit eget land.

Albatros-troen er bygget over et velkendt sagnmotiv : ond mand forbandes og flakker som genfærd omkring i et dyrs skikkelse. En gammel tro om sjælevandring, som oprindelig (af havfugle) gjaldt måger o. a. på den nordlige halvkugle, blev litterært og ved et ret tilfældigt valg lokaliseret til en enkelt art på den sydlige.

I vor rationalistiske tidsalder er denne tro stærkt på retur. Det, som betingede søfolkernes tro i sejlskibenes periode, var de mangfoldige ikke-kontrollable hændelser og naturforhold, der kunne betyde livsfare. Nutidens teknik gjorde tilværelsen om bord og kampen mod naturkræfterne lettere. Kun få irrationelle forhold er tilbage. Derfor svinder den maritime overtro bort.

Direktøren for Zoo i London, L. Harrison Matthews,²³ mener, at Coleridge ikke omtaler den vandrende albatros, men den sodfarvede – af Matthews kaldt „luftens siameserkat“ og beskrevet således : „Den er mindre end vandrende albatros, men med forholdsvis længere og smallere vinger ; det er navnlig farven, man straks kender den på – mørk i stedet for lys. Dens fjerdragt er så glinsende som det fineste satin, panden, vingernes bagside og halen har en mørk sodgrå farve.“

Navne.

Albatros har sproghistorisk en temmelig indviklet tilblivelse. Navnet stammer fra engelsk *albatross* (1764: *alabatres*), der har afledt det af spansk-portugisisk *alcatraz*; dette ord går atter tilbage på arabisk *al quadras* 'spanden' > port. *al caduz* 'spand (af læder)'. Hermed betegnedes oprindelig enten pelikanen eller fregatfuglen, som under hovedet har en stor hudpose. Senere blev det portugisiske navn overført til forskellige andre havfugle, bl. a. albatrossen, og i sidste tilfælde vel med allusion til lat. *alba* 'hvid'.⁶⁰

Mollymawk(s), *mollyhawk* etc. eller blot *molllys* er hos næsten alle nationers søfolk øgenavnet til mindre albatros-arter, men var fra først af tillagt den arktiske isstormfugl (mallestukken). Det menes at være en forvanskning (over engelsk og tysk) af hollandsk *mallestuk* 'dum måge'. Stormfuglenes flagrende flugt omkring skibene fik hollandske hvalfangere til at tænke på *mallestukken* – små myg, der sværmer om et tændt lys eller en lampe.⁶¹

Af andre albatros-navne kan anføres:

Grony-bird (amer.),⁶² *goony* (eng., af dialektordet *gony* 'enfoldig eller småtosset person') > *go-on'ies* (sortfodet albatros),⁶³ *parson* (eng.) og *pastor* (ty.) om mindre arter,⁶⁴ *Nellie Breakhens*, *stinker*, *stinkpot* (maveindholdet!),⁶⁵ *Johanmaaten* (ty., store albatrosser ved Kap Horn),²⁰ *storm-Kirsten* (Fanø-sømænd om albatrosser ved K. Horn)⁶⁶, *Blankeneser kapitän* (om sort albatros ved K. Horn og K. det gode Håb),⁶⁷ *havsulernes konge* (sortbrynet albatros, ses altid blandt sulerne under trækket nov.-febr.),⁶⁸ *witch* 'heks' (engelske søfolk i Sydhavet).⁶⁹ Ved og i Sydamerika benævnes forskellige arter: *pio* eller *peho*, *pee-arr*, *peole*, *pato carnero*, *lagartón*, *gaiivotãe*.⁷⁰

Navnegruppen *Cape sheep* 'kapfår' (sml. *mutton-bird* 'fårefugl' om skråpen), *Cape hens* 'kaphøns' (sml. *Cape dove* 'kapdue' til stormfugl), ty. *kapschaf*, *schaufgans* 'fåregås', *fliegender pinguin*, norsk *kapphane*, da. *capsgås* (1806), *caps-gjæs* (1843), *kapgås*, *kaphøne*⁷¹ skyldes vel, at søfolk har lavet sengetæpper o. lign. af bælgen eller fjerene (se s. 140).

Imidlertid har søfolk og hvalfangere i Sydhavet ofte brugt de samme navne til albatrosser og store stormfugle – det gælder mollymawks osv., Cape hen, goony, Nelly, stinkpot, witch, waterwitch (sml. *devil's-bird* til mursejleren, *witch* til lappedykkeren). I fransk fik stormfuglen en række diabolske navne, som vidner om, at man betragtede den som ulykkesbringer: *oiseau du diable* 'djævløfugl', *diablotin* (ved Indien), *satanité*, *satanique* (Normandiet), *âmes damnées* (1797 ff.) 'fordømt sjæl', *oiseau des tempêtes* 'uvejrsfugl'.⁷² I mærkelig kontrast hertil står engelsk *sailor's friend* 'sømandens ven' (vestl. Atlant), *Tom Sailors* (østeng. fiskere)⁵³ og *mother Carey's chicken* 'mor Carey's kyllinger' (forvanskning af *mater cara* 'jomfru Maria').⁷³ Fregatfuglen kaldes *man-o'-war bird* 'orlogsmændens fugl'; det engelske og franske navn til stormfuglen – *petrel*, *pétrel* – skyldes, at den ofte strejfer bølgerne med vingerne og synes at gå hen over vandet ligesom apostelen Peter.⁷⁴

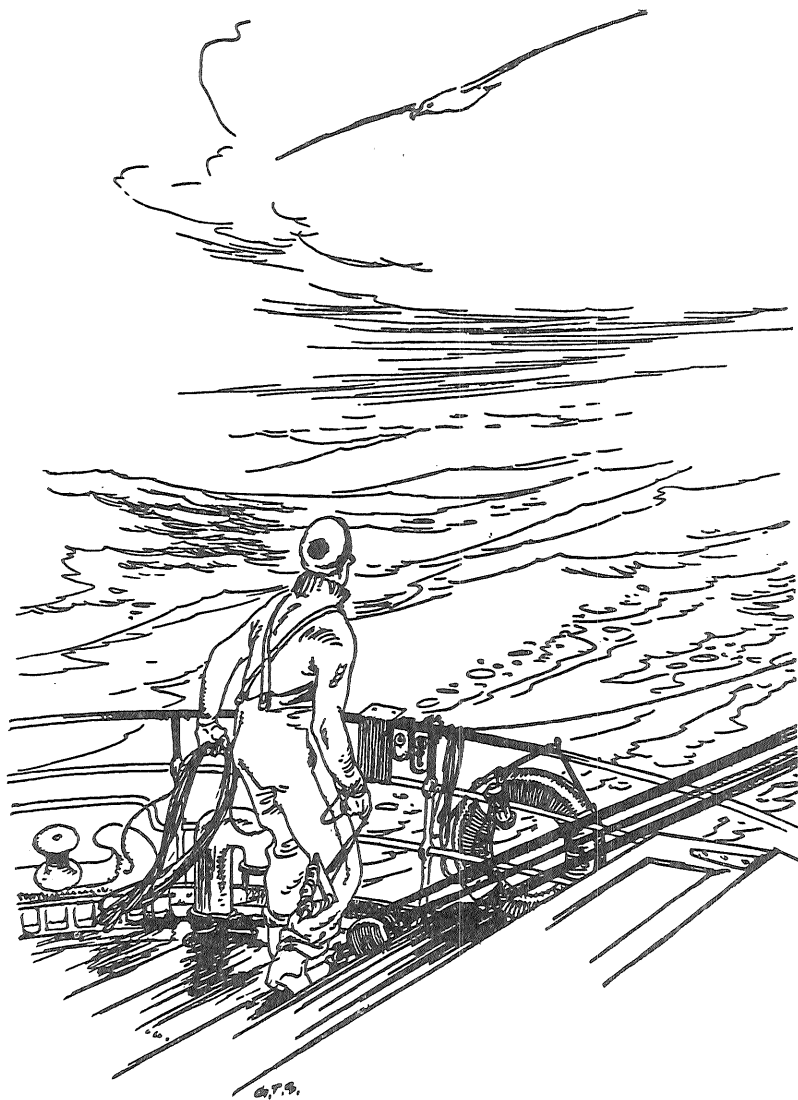
Fangst og fortæring.

I sejlskibenes tid, men også senere, var det et yndet tidsfordriv for både besætning og passagerer at skyde eller fange – „fiske“ – albatrosser, jnf. Scoresby's omtale 1856 (her cit. s. 119). Nogle kaptajner tillader det uden videre, andre forbyder det som dyrplageri (kun derfor?).

Albatrossen er meget grådig og kan let fanges med madding på en „krog“, som af et stykke træ eller kork holdes i havoverfladen. Fyrmester E. Nedergaard har 1951 givet en udførlig skildring af fangstmetoden:⁷⁵

Af et stykke blik, f. eks. en udfoldet konservesdåse, hugges en trekant – grundlinje ca. 8, højde ca. 12 og siderne ca. 1½ cm brede. Under trekanten nittes et stykke træ dels som flyder og dels til anbringelse af en lang tynd snor. Lidt fedt kød eller flæsk anvendes som madding og bindes fast til trekantens sider, således at dens yderste spids er helt fri.

Det hele kastes nu over bord sammen med et par løse flæskestumper, der skal tjene som appetitvækkere. Så snart maddingen er kom-

En sømand på et af de sidste store tyske sejlskibe, der gik rundt Kap Horn, står parat med sin trekantede krog med påsurret madding for at fange albatrossen. – Tegning af Günther T. Schulz i *Unter Segeln rund Kap Horn* (Hamburg 1956).

Sailor tries to catch the albatross with his triangular hook.

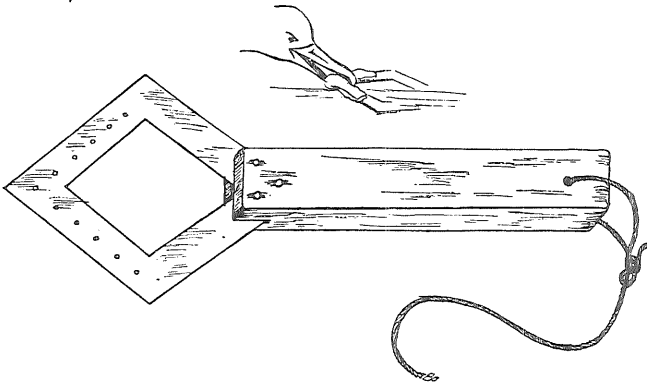
met en halv snes meter fra skibet, slår albatrosser ned mod den, og som regel betænker de sig ikke længe, før de forsøger at smage på herlighederne. Det gælder da om i rette øjeblik at udnytte chancen – hvilket slet ikke er så let i stærk søgang, hvor man undertiden ikke kan se skuepladsen, idet den dykker ned i en bølgedal.

Lige i det sekund, da fuglen lukker sit lange krumme næb om maddingen, trækker man kraftigt men jævnt i linen. Næbbet glider ind i trekantens spids, og så længe man holder linen absolut tot, kan albatrossen ikke få næbbet fri igen. Jo mere den stritter imod med vinger og fødder, desto tættere sætter blikspidsen sig fast. Men haler man ikke ind i rette moment, mærker fuglen naturligvis uråd og slipper med det samme. Så må man hale om bord og begynde forfra.

Fra tyske skibe nævnes en rhombeformet blikskive, endvidere bruges en trekant, hvori der er udskåret en mindre trekant med to meget skarpe sider, som dækkes af fastsyede strimler flæsk eller salt kød; i den ydre trekant er der et hul til linen. Skyder skibet en god fart, kan triangelen holde sig selv oppe, ellers må den hvile på en flyder. Idet der hales hurtigt ind, kommer fuglens næb til at sidde fast i den ydre trekants spids. Mange albatrosser kunne dog arbejde sig fri igen (ved Kap Horn 1901).⁷⁶

Det var ofte besværligt at få løftet den tunge fugl op af vandet og ind på dækket. Et særligt stort eksemplar kunne kræve to mand. Men såsnart albatrossen er kommet inden bords, er den komplet ude af stand til at flygte. Den kan ikke komme på vingerne igen, heller ikke efter at den har spyttet maddingen ud og kvitteret en del af sit trannede og ildelugtende maveindhold. Man har forklaret det som søsyge, men mange havfugle reagerer i farlige situationer på samme måde for at opnå større bevægelighed.

Om korvetten „Galathea“s møde med albatrosserne ved Kap Horn fortæller Steen Bille (1845),⁷⁷ at man fangede såvel disse som andre fugle med fiskesnøre. „De ere til stor morskab, naar man faaer dem ind paa dækket, hvor de vralter omkring paa deres svømmefødder uden at være istand til at flyve bort, uagtet man dertil giver dem fuldkommenste frihed . . . de fordærve dækket med altid at begynde deres

Albatroskrog, bestående af en rhombeformet, udskåret blikplade, ca. 10 cm lang, med huller til fastgørelse af maddingen. Når albatrossen snapper efter denne, skærer det skarpe blik sig ind i næbbets krumning. — Tegning i Carl Kircheiss: *Wasser, Wind und weite Welt* (1953).

Catching the albatross by means of a rhomboid hook.

vandring paa tør grund med en vældig opkastelse af tran o. m. a., ret ligesom om disse havets frie beboere blive „landsyge“ ved at befinde sig på det fremmede element“.

Mandskabet morer sig over at se, hvordan kæmpefuglen strækker benene så meget som muligt og basker med vingerne for at komme i luften igen . . . stolprede lidt videre, forsøger igen o. s. v. Men det er alligevel klogt at holde sig på sikker afstand, for fuglen er meget aggressiv og hugger med næbbet omkring sig så arrigt som nogen bulldog, bider skibshunden i benene og går løs på folk. Dens hårde og skarpe næb skal i ét hug kunne trænge gennem en søstøve og give et grimt kødsår.⁷⁸

Når en albatros var fanget, blev vingefanget gerne målt og man så efter, om den bar et andet skibs navn. Ikke sjældent blev der nemlig anbragt en ring af messingblik om fuglens ben eller hals; på ringen var indridset rederiets eller skibets navn, dato og position. Så hejsede man fuglen op i storraen, og derfra fløj den bort.⁷⁹ I 1920'erne lod kaptajnen på „Pamir“ af Hamburg på hver rejse fange nogle albatrosser, som først blev sluppet fri, når man med mønje havde malet

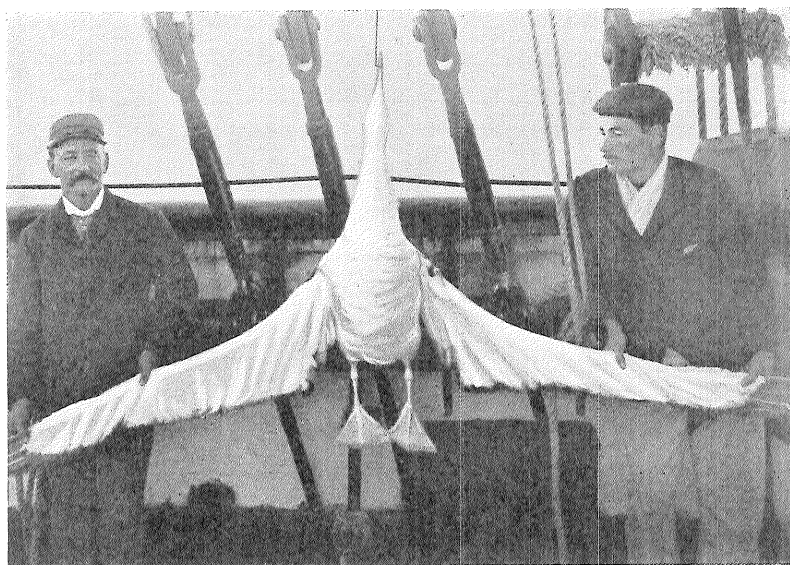
maritime data på svømmefødderne.⁸⁰ En meget rå „sport“ bestod i, at der på en fangen albatros' bryst blev malet et hvidt kors; det resulterede i, at fuglen straks efter løsladelsen blev overfaldet som en „fremmed“ af artsfællerne og hugget i småstumper.⁸¹

Var provianten om bord ved at slippe op eller længtes man efter afveksling i den ensformige forplejning, måtte albatrosserne holde for. Under admiral Drake's jordomsejling 1577-79 blev der skudt og spist store mængder, og også kaptajn Cook fortæller herom (her s. 119).

Fangne albatrosser dræbtes enten med et hårdt slag mod hovedet eller ved kvælning; der blev lagt en stærk line i løbeknude omkring halsen, hvorefter to mand trak til hver side. Som alle havfugle må albatrossen flås straks efter slagtingen for at kunne spises... hvis man da anser kødet for spiseligt; derom er meningene delte. Kroppen burde hænge et par dage og udvandes i salt- eller eddikevand en nat, før kokken tilberedte den. Det er fedtlaget under huden og ved tarmene, som giver kødet en trannet fiskesmag. Kødet har en uappetitlig mørk farve.

„De er lige så store som svaner med fjer på, men uden fjer ikke større end høns, og når de er flået bliver de omtrent så små som kyllinger. Men sådan nogle gamle druknede skippere smager skam godt, når kokken får dem lavet til biksemad“ (barken „Sylphiden“ rundt Kap Horn ca. 1900).⁸² – „Vi skar albatrossen op og lod kokken koge den til os. Kødet af den store fugl var sort som fårekød og smagte meget lig det med en stærk fiskesmag. Nogle kunne ikke få det ned, men jeg syntes det var vældig godt“ (barken „Royalshire“ af Glasgow 1899).⁸³

I mangel af julegæs blev albatrosser flået, lagt i saltvand og siden tilberedt som steg („Valkyrien“ af København, ved Kap Horn 1920).⁸⁴ En stor albatros blev spist som frikadeller både af officerer og mandskab (barken „Emilie“ af Fanø i det sydlige Atlanterhav 29. april 1895).⁸⁵ Af unge albatrosser kunne skæres spiselige filet'er (skotsk bark 1903)⁸⁶ eller laves en slags ragout „som smagte godt“ (1901).⁸⁷ Britiske og amerikanske sælfangere holdt festmåltid på unge albatrosser, hvis kød de fandt „sødt men ikke fast“ (1825).⁸⁸ Af alba-

Sømænd fremviser en fangen og ophængt albatros' imponerende vingefang. – Ældre foto fra *The Yachtsman* (1896).

The enormous wing span of a caught albatross.

trosser og mallebukker spiste mandskabet gerne brystkødet, lårene og vingekødet (barken „Concordia“ af København på hvalfangst ved Kap det gode Håb 1839);⁸⁹ godt udvandet og krydret var en gullasch af bryst og lår ingenlunde at foragte – „på en af mine matrosrejser har jeg ofte spist det røgede brystkød, men man var længe om at få det ned, thi det er kun lidt mørere end et stykke gummi!“ (1890'erne).⁹⁰ En anden finder, at suppen af albatros smager, som blev den kogt på transtøvler, og kødet smager nærmest som gammelt pumpe-læder.⁹¹

„Kokken fik meget ud af albatrossen. Han kogte den ikke til en tynd suppe uden smag, men i et dybt fad argentinske bønner svømmede kogte albatros-kødstumper i fedt og løg“, fortæller Londons zoodirektør Harrison Matthews.⁹² Han skildrer også af selvsyn, hvordan norske hvalfangere i 1930'erne hjemsøgte albatrossernes ynglepladser

og bogstavelig talt slog de rugende fugle ned for fode for at få fat i de store æg, der hvert næsten fylder en stegepande. „Der blev samlet 288 albatrosæg, som kokken forvandlede til de mest delikate omeletter; æggene er fortrinlige at spise, blommerne smukt guldgule, hviden forbliver hvid under kogningen – de ser meget bedre ud end pingvinæg, der har røde blommer og en altid halvt gennemsigtig hvide“.⁹³

Souvenirs.

Praktisk taget alt på albatrossens krop kunne anvendes til forskellige håndgribelige minder om færdien gennem Sydhavet.⁹⁴

Man kappedes om at erhverve sig hoved, bryst og vinger, der blev udstoppet og opbevaret som trofæ i kahytten eller taget med hjem til kæresten.⁹⁵

Hovedet blev skrabet rent og brugt som brevholder⁹⁶ eller håndtag på en spadserestok af hajens ryghvirvel.⁹⁷

Også næbbet kunne bruges som håndtag på en stok.⁹⁸ Hver matros søgte så vidt muligt at få mindst ét albatrosnæb med hjem som bevis for, at han virkelig havde været på den sydlige halvkugle.⁹⁹

Det fedtede maveindhold blev samlet og brugt til at gøre søstøvlernerne ekstra vandtætte.¹⁰⁰

Fjerene og de bløde fine dun var særligt eftertragtede – og lykkelig den, som fik dem tildelt. Skibsdrengen blev gerne sat til at plukke fuglene, men han var sjældent glad ved det job, for de lugtede meget stramt, ligesom fjerdragten under flåningen ofte blev tilsølet af tranen fra den fede fugl. Dunene kunne også være fulde af sorte lus af størrelse og udseende omtrent som tusindben.¹⁰¹ Fjer og brystdun blev stoppet i hovedpuder – et hårdt sømandskranium sover også helst blødt.¹⁰² En albatros-bælg var velegnet som varmt tæppe eller sengeforligger; det dunede bryst gav en dejlig varm pigehue eller en muffe endnu smukkere end datidens moderne svanemuffe. Tre-fire sammensyede brystpartier blev til en fin cape, der nok skulle medvirke til kvindernes gunst i havnen eller derhjemme.¹⁰³ Af vingefjerene kunne der bindes koste.

Huden på svømmefødderne gav tobakspunge – en af de største kuriositeter blandt sailors og eftertragtede, fordi den oliemættede hud holdt tobakken tilpas fugtig. „Under Cap Horn [1850] fangede jeg en mængde albatrosser“, fortæller Peter Justesen,¹⁰⁴ „hvoraf nogle spistes, og af fødderne forfærdigedes der pengepunge; men da passagererne greb dem i det øieblik jeg svingede dem over hækken og afskjære fødderne, medens dyrene vare levende, holdt jeg inde, og de fik ingen flere“.

Man tildannede tobaks- eller pengepungen således:

Fødderne skæres af og huden flås forsigtigt og med stor tålmodighed af over- og undersiden gennem hullet, hvor foden blev skåret over. Vrangsidens skraber ren og de to adskilte skind hænges til tørre. Når de er stive og hårde som pergament, gnides de omhyggeligt hver dag med lidt fedt fra kabysen, til de er så bløde og smidige som semslæder og har en smuk gul overflade. Så sømmes kanterne sammen, en snøre indsættes i en række huller foroven – resultatet: et par flotte punge med et skællet mønster omtrent som firbenskind og dekoreret af tre hvide dimser, hvor tærerne har siddet. Nogle søfolk lod tærerne hænge ved som pynt.¹⁰⁵ Svømmeføddernes hud kunne også bruges som trommeskind.¹⁰⁶

Endelig fandt også knoglerne alsidig anvendelse. Efter at være udblødt i vand nogle døgn, renses og udblæst samt bleget til elfenbenshvidt, gav underarmsknoglerne fortrinlige cigar-, cigaret- eller piberør, der ikke kunne bides eller brækkes over og – påstod man – gav en „sødere“ og koldere røg. Skibsdrengene gik omkring i havnen og tjente en skilling ved at sælge sådanne piberør.¹⁰⁷ Det øverste vingeben kunne udskæres til en papirkniv,¹⁰⁸ og stak man en stålstang gennem hele ryggraden, fik man en originalt udseende spadserestok.¹⁰⁹

KILDEHENVISNINGER

Forkortelser: *Albrand* = Ludwig Albrand, *Westward-Ho!* (1936); *Armstrong* = Edw. A. Armstrong, *The Folklore of the Birds* (1958); *Clements* = Rex Clements, *A Gipsy of the Horn*³ (1925); *Kircheiss* = Carl Kircheiss, *Wasser, Wind und weite Welt* (1953); *Lieberkind* = Ingv. Lieberkind, *Dy-*

renes Verden: Fugle (1963); *Matthews* = L. Harrison Matthews, Wandering Albatros (1951); *Rev. trad. pop.* = Revue des Traditions populaires; *Sorensen* = J. H. Sorensen, Wild Life in the Subantarctic (1951); *Wossidlo* = Rich. Wossidlo, Reise, Quartier, in Gottesnaam⁷ (1959). (Højtstillede tal bag bogtitel betegner benyttet udgave).

- ¹ Kircheiss 158 (1902). - ² Lieberkind 249 ff. - ³ Sorensen 21 ff., 39 f. - ⁴ Wossidlo 278. - ⁵ Dansk Folkemindesamling 1904/27 (1884). - ⁶ Vikingen 1954, nr. 1, 14. - ⁷ Den norske Sjøfarts Historie II (1935), 1, 383. - ⁸ H. Leip, Jan Himp (1934), 78. - ⁹ Oscar Jensen i Vikingen 1939, nr. 9, 7. - ¹⁰ Niels Juel-Brockdorff, Spredte Erindringer gennem 80 Aar (1960), 229. - ¹¹ Skattegraveren IV, 152. - ¹² Rev. trad. pop. 12 (1897), 394, jnf. 16, 425. - ¹³ Oskar Dähnhardt, Natursagen III (1910), 482. - ¹⁴ Ibid. - ¹⁵ Armstrong 213. - ¹⁶ Rev. trad. pop. 8, 163. - ¹⁷ A. A. Hurst, Ghosts on the Sea-Line (1957), 185 f. - ¹⁸ Albrand 79. - ¹⁹ Vikingen 1936, nr. 3, 11. - ²⁰ Vikingen 1951, nr. 8, 24; jnf. Wossidlo 260: de store albatrosser ved Kap Horn er *Johanmaaten*, gamle matroser. - ²¹ Heinr. Hauser, Die letzten Segelschiffe (1930), 249 f. - ²² Nationaltidende 9.4.1961. - ²³ Matthews 39-41. - ²⁴ George Shelvocke, A Voyage round the World (London 1726, ed. 1928), 40 f. - ²⁵ James Cook, A voyage towards the South Pole and round the world² (1777), II, 245. - ²⁶ Wm. Scoresby, Journal of a Voyage to Australia and round the World (1859), 91 f., 254. - ²⁷ Knud Andersen, Havet³ (1955), 151. - ²⁸ Wossidlo 260; Ernst Weitendorf, Aus dem Logbuch meines Lebens (1956), 33 (1901); Felix Riesenberg, Log of the Sea (1935), 344. - ²⁹ Thorvald Hansen & Henrik Ussing, Mellem sydfynske Sunde (1934), 216. - ³⁰ Ocean Birds (1887), 10. - ³¹ Ugens Gæst 1960 (udklip i Handels- og Søfartsmuseet). - ³² B. Lubbock, Round the Horn (1948), 286. - ³³ Knud Andersen, Havet³ (1955), 150 f., 153 og sm. forf., Dømt til at sejle (1950), 150. - ³⁴ Chr. Peters i Fyens Soc.-Dem., 19.8.1956. - ³⁵ Fyrmester E. Nedergaard i Jyllands-Posten 15.3.1951 („for nogen tid siden“). - ³⁶ De Blauwe Wimpel 1959, 288, sml. Nationaltidende 9.4.1961 („for et par år siden“). - ³⁷ W. B. Alexander, Birds of the Ocean (1928), 10; C. C. Dixon, A Million Miles in Sail (s.a.) 167 f.; Vikingen 1952 nr. 9, 14 og 1958 nr. 12, 23. - ³⁸ Litteratur om sjæle i fugleham: Armstrong 217 ff., Dähnhardt (note 13) 476 ff.; Frits Heide, Onde og Gode i Dyreham (1940), 64 ff. - ³⁹ E. & M. A. Radford, Encyclopædia of Superstitions (1940), 35, 37. - ⁴⁰ Rev. trad. pop. 15, 603. - ⁴¹ G. Pitrè, Archivio per lo Studio delle Tradizioni Popolari XIV (1896), 159. - ⁴² Armstrong 212 f., fra P. H. Emerson, English Idyls (1889). - ⁴³ C. E. Hare, Bird-Lore (1952), 136. - ⁴⁴ Fr. Lange Grundtvig, Fuglene i Folkets Digtning og Tro (1883), 4. - ⁴⁵ Wolfg. Stammeler i Deutsche Philologie im Aufriss² (1962), sp. 2911 f. - ⁴⁶ Rev. trad. pop. 8, 311. - ⁴⁷ Ibid. 163. - ⁴⁸ Ludwig Hopf, Thierorakel und Orakelthiere (1888), 179 f. - ⁴⁹ Dähnhardt l. c. (note 13) 482. - ⁵⁰ C. E. Hare, Bird-Lore (1952), 77. - ⁵¹ Hopf l. c. (note 48) 176. - ⁵² Armstrong 213 (1889). - ⁵³ Charles Swainson, Provincial Names and Folk

Lore of British Birds (1885), 211 f. — ⁵⁴ Armstrong 214, fra H. B. Tristram, The Natural History of the Bible (1877). — ⁵⁵ Vikingen 1927 nr. 10, 16. — ⁵⁶ Coleman O. Parsons har i Virginia Quarterly Review 26 (1950), 102–23 givet en tekstkritisk skildring af baggrunden for digtet. — ⁵⁷ The Lyrical Ballads 1798–1805. Wordsworth and Coleridge; ed. George Sampson (1893), XXI f.; sml. Lawrence Hanson, The Life of S. T. Coleridge (1928), 219 f., 472. — ⁵⁸ Biographia Literaria by S. T. Coleridge, ed. J. Shawcross (1907), II, 5 f. — ⁵⁹ Uffe Birkedals oversættelse i: Fransk og Engelsk Poesi fra 1450 til 1900, ed. Chr. Rimestad i Gyldendals Bibliotek bd. 22 (1928–30), 111 f. — ⁶⁰ H. K. Swann, A Dictionary of English and Folk-Names of British Birds (1913), 20; Ordbog over det danske Sprog I (1918), sp. 419. — ⁶¹ Sorensen 34; Lieberkind 254. ⁶² Ulf J. Löfström, Jorden rundt som skibspræst (1957), 143. — ⁶³ Lieberkind 259. — ⁶⁴ Fr. Kluge, Seemannssprache (1911) 609; Tägliche Rundschau 1908 (Beilage nr. 40), 157. — ⁶⁵ Frank T. Bullen, „Kaskelotten“s Togt Jorden rundt (1903), 122 (1875); Fr. P. Harlow, The Making of a Sailor (1928), 192 (1876); Lieberkind 260 f. — ⁶⁶ H. F. Feilberg, Ordbog over jyske almuesmål III (1904–11), 597. — ⁶⁷ Kluge l. c. (note 64). — ⁶⁸ Sorensen 4. — ⁶⁹ Hopf l. c. (note 48). — ⁷⁰ Rob. Cuchman Murphy, Oceanic Birds of South America 1 (1936), 494 ff. — ⁷¹ Lieberkind 249; Dixon l. c. (note 37) 111 f.; skr. medd. fra dr. Nitsche, Wörterbuch d. deutsch. Tiernamen, Berlin 17.12.1962; H. Horneman, Rundt Kap Horn med seilskib (1929), 28 f. (1884–85); Dagbog ført af Peter Gottlieb Schönheyder 1838–70 (på H & S); F. G. Waldt, Scener af Sømandslivet (1835) 133 – m. fl. — ⁷² Sorensen 21; Swainson l. c. (note 53); E. Rolland, Faune populaire II (1879), 385; Armstrong 213 f.; C. E. Hare, Bird-Lore (1952), 174; Alexander l. c. (note 37) 4 f., 31.; American Speech 26 (1951), 91. — ⁷³ American Speech 26, 271; Swainson (note 53). — ⁷⁴ E. Rolland, Faune populaire II (1879), 385. — ⁷⁵ Jyllands-Posten 15.3.1951. — ⁷⁶ Kircheiss 154 f.; Weitendorf l. c. (note 28); Karl Forsell, Äventyr till sjöss (1945), 19 (1890). — ⁷⁷ Steen Bille's Beretning om Corvetten Galathea's Reise omkring Jorden i 1845, 46 og 47² (1853) I, 38. — ⁷⁸ Albrand 104 (1890'erne). — ⁷⁹ Unda maris 1942, 110 (1863 i Sydatlanten med briggen „Wanja“ af Göteborg); Ill. Tidsskr. for de nyeste Reisebeskrivelser (ed. J. C. Tuxen) III (1870), 179 (fransk lineskib 1867); Wossidlo 259 f.; Vikingen 1934 nr. 2, 7 (svensk skib 1932); Fred Schmidt, Von den Bräuchen der Seeleute (1947), 178 f. — ⁸⁰ Heinr. Hauser, Die letzten Segelschiffe (1930), 250. — ⁸¹ Clements 75 (skotsk bark „Arethusa“ 1903). — ⁸² Peter Køje i Vikingen 1939 nr. 5, 18. — ⁸³ Lubbock l. c. (note 32) 265. — ⁸⁴ Havnefoged Johs. Toft i Aftenposten (Skive) 13.7.1961. — ⁸⁵ F. Holm-Petersen, Fanø Sejlskibe (1956), 96. — ⁸⁶ Clements 74 (skotsk bark 1903). — ⁸⁷ Weitendorf l. c. (note 28) 33 f., jnf. H. Horneman (note 71). — ⁸⁸ James Wedell, A voyage towards the South Pole (1825), 51; sine steder, f. eks. South Georgia, spises endnu kødet af især unge og endnu ikke flyvefærdige albatrosser: The Unesco Courier/Paris 14 (1961), 29 f. — ⁸⁹ Captain Thomas Sødrings Dagbog . . . paa den første danske Sydhavs Expedition (ed. J. Holbeck 1841), 16. — ⁹⁰ Albrand 104. — ⁹¹ Oscar

Jensen i Vikingen 1950 nr. 3, 23. — ⁹² Matthews 12 f., 116. — ⁹³ Ibid. 116. — ⁹⁴ Kaptajn K. Vilandts dagbogsoptegnelser 19.1. og 2.2.1894 (i privateje). — ⁹⁵ Harlow (note 65) 209 (fuldriggeren „Adebar“ af Boston 1876); Albrand 104 f. (ty. sejlskibe 1890'erne); Clements 73 f. — ⁹⁶ Clements 73 f. — ⁹⁷ Wossidlo 259 f. — ⁹⁸ Karl Forsell (note 76). — ⁹⁹ Kircheiss 155 (ty. bark „Nürnberg“ 1902). — ¹⁰⁰ The Unesco-Curier/Paris 14 (1961), nr. 53, 29-31. — ¹⁰¹ Clements 84 (skonnertbark „Arethusa“ rundt Kap det gode Håb 1903); Vikingen 1951 nr. 1, 22 (1894). — ¹⁰² Clements 73 f.; Kircheiss 155; Fred Schmidt, Von den Bräuchen d. Seeleute (1947), 178. — ¹⁰³ Kircheiss 146 (barken „Nürnberg“ af Hamburg ved Tristan da Cunha 1902). — ¹⁰⁴ Peter Justesen, En ung dansk Mands Hændelser i Californien (1867), 9 — ¹⁰⁵ Wm. Scoresby (note 26); Matthews 39; Forsell (note 76). — ¹⁰⁶ Wossidlo 259 f.; i Vikingen 1938 nr. 21, 7 fortælles, at skibskatten „Skipper“ ved Kap Horn fik foden af en slagtet albatros som legetøj. — ¹⁰⁷ Harlow (note 65) 209 (1876); Vikingen 1951 nr. 1, 22 (1894); Peter Wamberg, Med sejlskib til Ostindien, nærværende årbog s. 35 (ved Tristan da Cunha 1899); Albrand 104 f.; Kircheiss 155; Matthews 39. — ¹⁰⁸ Clements 73 f. (skotsk bark i Syd-atlanten 1903). — ¹⁰⁹ Wossidlo 259 f.

Forfatteren retter en tak til museumsinspektør dr. Henning Henningsen for stor hjælp ved materialets fremskaffelse.

THE ALBATROSS AND THE SEAMAN

Summary

There are fourteen species of albatross, the greatest number of which live in the southern hemisphere. The appearance of these great birds is a sure sign that a ship is approaching the stormy waters around Cape Horn, so dreaded of sailing ships.

The albatross (*Diomedea exulans*), one of the largest flying birds, has always interested seamen. It can hang poised over a ship for hours, like a majestic glider, while its large dark eyes follow closely everything that happens on board.

But seamen do not cherish any great liking for the albatross, as they do for gulls, for example. It is one of the few things in nature they really respect. This is no doubt not only because of the bird's staring eyes and enormous beak but also because of the speed and unerring aim and strength with which it swoops down upon its prey. Seamen believe that the albatross never seeks land but sleeps on the wing, that the female bird hatches out her egg on the back of the male, and that the birds can live to be a thousand years.

Folklore often confuses the albatross with the stormy petrel and it is often

difficult or even impossible to decide which is referred to in the records. Both of them portend storm, the albatross fog as well.

There is a superstition among seamen in the whole of the western hemisphere that the albatross is the soul of a departed spirit which follows the ship in order to keep an eye on work aboard. Usually they are the spirits of long dead, old and wicked sea captains, whose punishment is that they must follow in the wake of ships or wander restlessly over the ocean until the day of judgement, crying out for food as their starved crews once had to. If the birds fight it is over seamen they will take with them. They also tease seamen in various ways. An albatross that is the soul of a dead captain shrieks until his body is found and given Christian burial.

An albatross can also be the soul of a drowned seaman who died at sea while saying his prayers, or who follows the ship until he can get a comrade to pray for him. Another tradition has it that the albatross is a devil bird which circles gloatingly over bodies lost at sea. It was thought that the features of a drowned seaman could be distinguished on a shot albatross.

It was a crime to kill albatrosses; bad weather, high seas, and misfortunes could follow and the seaman who killed it risked having the soul of the bird take vengeance upon him.

All this is of comparatively new date. Shelvocke in 1726 makes no mention of this connection between albatrosses and dead souls. In 1775 James Cook allowed his crew to shoot many albatrosses in order to obtain meat. Scoresby, in 1856, has a similar story, but he regards mass killings of albatrosses as "a cruel sport, which . . . seems to be very prevalent on many ships". The crew gave as their excuse that the albatrosses tried to kill them when they fell over board. Later, too, we come across several accounts of how the birds attacked wrecked seamen. We are told that they at once start picking out their eyes.

Not until the middle of the nineteenth century have we reliable evidence of this belief that the albatross was a dead soul and a bird of ill omen. Ships are lost in hurricanes or get becalmed because one of the crew has killed an albatross. The cry of the bird is supposed to sound like "Life for a life". Merely the fact that an albatross was kept in a cage in the hold was thought to be the reason for bad luck during the voyage ("Calpean Star"). Only in one case does the albatross, indirectly, appear in a helpful light: in 1887 one carried an SOS message from the crew of the wrecked French vessel "Tamaris".

The idea that some birds are the souls of the dead goes as far back as antiquity. In all civilisations we find certain birds regarded as messengers of ill omen from higher powers, as well as being the dwelling place of souls of the dead. Sometimes the restless spirits hover around their home, the place where they died, or their grave. A soul that was the victim of a crime seeks revenge upon the murderer.

The superstitions connected with the albatross (portents, transmigration of

souls, taboo, bird of ill omen) have much in common with ancient beliefs concerning other common seabirds in the *northern* hemisphere. All large birds over the open sea are the souls of wicked folk, doomed to eternal wandering (Belgium). Seagulls are the souls of drowned fishermen (England, Ireland). Three gulls flying together over the ship portend disaster (Scotland). Or the souls of good seamen reside in the white gulls and the souls of bad seamen in the black. Everywhere we are warned not to kill gulls for fear of consequences in the form of wreck, bad weather etc. A drowned fisherman returns as a gannet (England). The stormy petrel is the soul of a wicked, accursed sea captain; or it is sent from hell and circles as a devil bird over the bodies of shipwrecked men.

Before 1800 seamen regarded the albatross as any other seabird and did not hesitate to kill it. Even as late as the end of the nineteenth century it was quite common to shoot or catch albatrosses.

In 1798 appeared Coleridge and Wordsworth's collection of poems *The Lyrical Ballads*, which included "*The Ancient Mariner*". The idea for this poem first occurred to Wordsworth during a walking tour in the autumn of 1798. Wordsworth writes that a short time before he had read in Shelvocke's *Voyage* (1726) that around Cape Horn there were often seen very large sea-birds. He suggested to Coleridge that the chief character killed such a bird, and that the guardian spirits of those waters avenged the crime.

Coleridge, who was a very widely read man, may on his part have been inspired by Gottfried Bürger's *Der wilde Jäger* (English transl. 1796) and Peter Longueville's *The Hermit* (published 1727-1800 in 13 editions), - and *The Raven* written by himself (1797). In all these works cruelty to animals is punished by misfortunes following the guilty man. An old superstition which originally was connected with other birds in the northern hemisphere became applied to a definite bird of the Pacific, thanks to a poet accidentally having chosen it as his subject.

After a list of the names by which albatrosses and similar sea-birds are known the methods are described by which one can catch albatrosses. The most common is by the help of a triangle cut out of thin metal, with a piece of meat as bait. As the bird swoops down the line is tugged sharply, the bird's beak slips into the sharp point and it can be carefully hauled aboard.

Once on deck the bird is helpless, but still very aggressive. The crew would look to see whether it had a brass label round its neck or leg, giving the name of some ship, its company, date and position. Some ships' crews painted this information in red lead on the bird's webbed feet before they let it go.

After being skinned the bird had to hang for some days, whereafter it was soaked in sea water or vinegar. Then it was ready for the cook to make steaks out of it or rissoles, stew, soup or fillets. Sometimes the breast was smoked. But there was a difference of opinion as to how it tasted. In the 1930's Norwegian whalers collected many albatross eggs from one of their breeding places and used them for omelettes.

Nearly all the parts of the bird's body were sought after as souvenirs. The head and beak were made into letter racks or walking stick handles. The greasy stomach insides went towards making seaboots waterproof. The feathers were used for cushions, a whole skin made a mat or a rug, a cap or muff for a girl, or several skins sewed together a fine cape. Dusters could be made out of the wing feathers, tobacco pouches or purses out of the webbed feet, cigarette holders and pipe stems out of wingbones. The upper wingbone could be cut into a paper knife, and finally, with a metal rod through it the backbone made an original walking-stick.

Hvorledes forøges

Handels- og Søfartsmuseets samlinger?

Museets samlinger forøges ikke alene gennem indkøb, men tillige i høj grad ved gaver indsendt fra firmaer, navnlig naturligvis fra rederier og handelsforetagender, samt fra privatpersoner.

Museets samlinger omfatter

Skibsmodeller og andre modeller, bl. a. skibsmaskiner. Skibsornamentik, f. eks. gallionsfigurer.

Skibsinventar.

Skibsbilleder, malerier, akvareller, tegninger. Portrætter af handelens og skibsfartens folk, stik og fotografier.

Billeder og genstande fra de gamle danske kolonier samt Grønland.

Nautiske instrumenter og søkort.

Skibstømrer- og bådebyggerredskaber, sejlmagagersager.

Arkivalier, herunder konstruktionstegninger af ældre og nyere skibe, skibsjournaler etc.

I det hele taget alt, som har forbindelse med handelens og skibsfartens historie, herunder skibmandsarbejde, skibsbygning, fyr- og vagervæsen, rednings- og bjergningsvæsen, toldvæsen, lodsvæsen etc.

Gaver eller deposita

eller tilbud om salg af genstande, der falder ind under museets interesseområde, modtages med taknemlighed.